

Fiberdragning invid gravfält

Schaktningsövervakning 2022

Ljungby-Näs (L1954:2074, L1954:2231, L1954:2690 och L1954:2836, Ljungby 12:1, 13:21 och S:8, Ljungby socken, Ljungby kommun, Kronobergs län, Småland)

Tove Wahlberg Traneskog

Arkeologisk rapport 2023:3

MUSEIARKEOLOGI SYDOST
– en del av Kalmar läns museum

Fiberdragning invid gravfält

Schaktningsövervakning 2022

Ljungby-Näs (L1954:2074, L1954:2231, L1954:2690 och L1954:2836, Ljungby 12:1, 13:21 och S:8, Ljungby socken, Ljungby kommun, Kronobergs län, Småland)

Författare
Copyright
Redaktion
Kartor

Tove Wahlberg Traneskog
Kalmar läns museum 2022
Johan Åstrand, Seija Nyberg
Publicerade i enlighet med tillstånd 507-98-2848 från
Lantmäteriverket
Kalmar läns museum
1400-352X

Förlag
ISSN

Abstract

Keywords: Grave fields, Late Iron Age

In June 2022 Museiarkeologi sydost conducted an archaeological watching brief during the diggings for a new fiber cable in Ljungby Näs, Småland. Next to the area is the location of four prehistoric grave fields from the Late Iron Age.

The excavation work was moved to the wall branch where the risk for ancient remains was less possible. During the watching brief no signs of ancient remains were observed.

Innehåll

Abstract	4
Sammanfattning	7
Inledning	8
Topografi och fornlämningsmiljö	9
Syfte och frågeställningar	12
Metod och genomförande	13
Kartstudier	13
Arkeologisk schaktningsövervakning	13
Resultat	15
Kartstudier	15
Arkeologisk schaktningsövervakning	17
Tolkning och åtgärdsförslag	19
Referenser	20
Tekniska och administrativa uppgifter	21
Bilagor	23

Karta över Kronobergs län med platsen markerad.

Sammanfattning

Längs Lagandalen finns ett stort antal gravfält från yngre järnålder. När Ljungby Energi AB skulle sammankoppla Ljungby Näs med stadens fibernät passerades vid schaktningsarbetet flera sådana gravfält. I samband med detta utförde Museiarkeologi sydost en arkeologisk schaktningsövervakning.

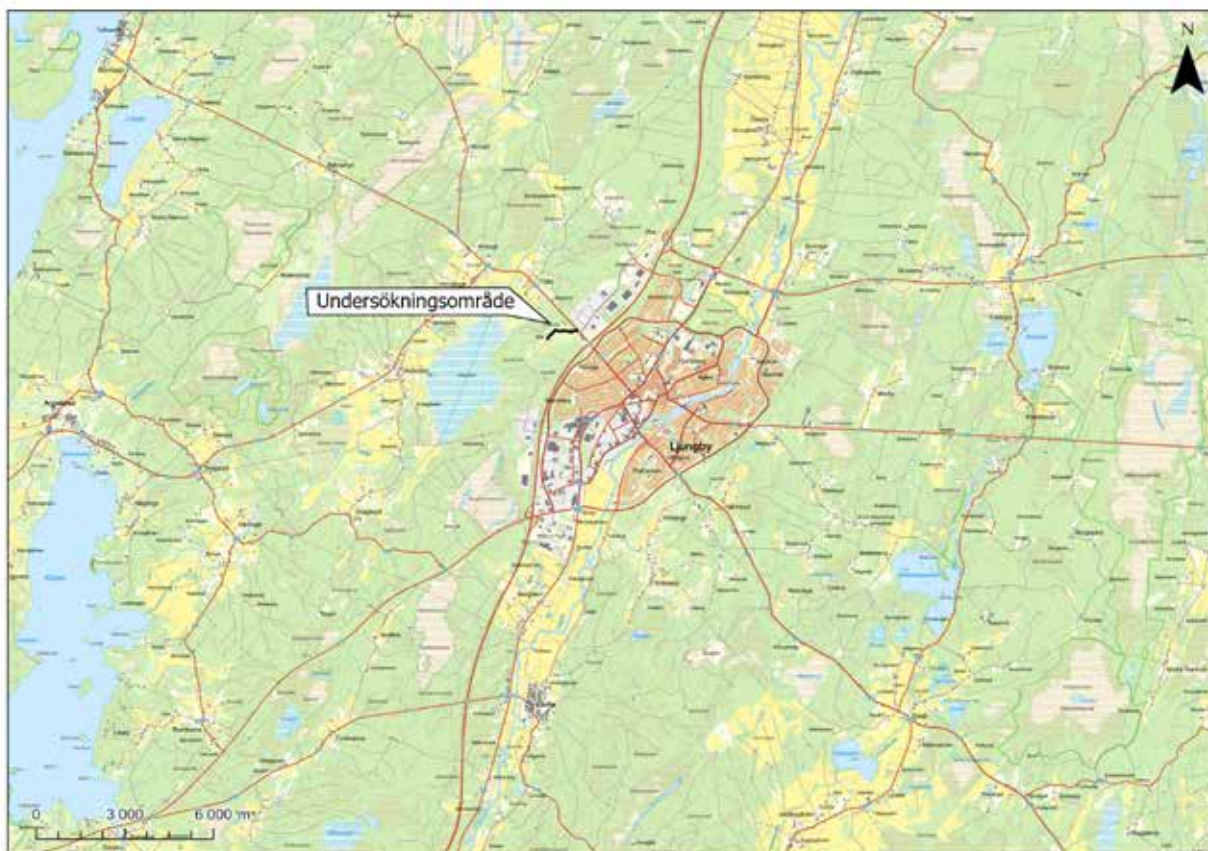
I äldre kartmaterial kan ses att det aktuella området har legat som Näs hemmansägor. Kartstudien

visade att den mindre väg som kantas av gravfälten inte är den ursprungliga vägen till Näs gård utan att vägen trots sin ålderdomliga karaktär anlades under mitten av 1800-talet. Genom att schakten till stor del kunde plöjas ned i vägkanten kunde man undvika att fornlämningar berördes av ledningsgrävningen. Några gravanläggningar berördes inte av ledningsgrävningen.

Inledning

Med anledning av att Ljungby Energi AB planerade anläggande av fiberkabel i Ljungby Näs, strax väster om Ljungby samhälle, utförde Museiarkeologi Sydost en arkeologisk schaktningsövervakning under två dagar i juni 2022, se figur 1. Syftet med undersökningen var att förhindra att fornlämningar skulle skadas och att vid behov dokumentera fornlämningar som påträffades.

Den arkeologiska schaktnings övervakningen utfördes efter beslut från Länsstyrelsen i Kronobergs län och bekostades av Ljungby Energi AB. Projektledare för den arkeologiska schaktningsövervakningen var Tove Wahlberg Traneskog som även sammanställt rapporten.

Figur 1. Undersökningsområdet strax väster om Ljungby samhälle.

Topografi och fornlämningsmiljö

Det drygt 1300 m långa undersökningsområdet ligger drygt 150 m.ö.h och löper längs en befintlig väg i Ljungby Näs, strax väster om Ljungby tätort. Området ligger på en moränrygg som sträcker sig i öst-västlig riktning på Lagandalens västra sida. Omgivningen består idag av lövskog och betesmark med enstaka bebyggelse. Öster om undersökningsområdet ligger E4:an.

Intill undersökningsområdet ligger fyra fornlämningar i form av gravfält. Längst i öster ligger L1954:2231, ett gravfält om 60x25 m som består av åtta resta stenar. Nordväst om L1954:2231 ligger gravfält L1954:2690 på ett 60x50 m stort område bestående av sex fornlämningar i form av fem högar och en rund stensättning. Ytterligare väster ut ligger gravfält L1954:2074 på ett 110x40 m stort område bestående av 30 fornlämningar. Fornlämningarna består av 25 högar och resterande lämningar av rester efter högar. Längst i väster av undersökningsområdet ligger gravfältet L1954:2836 på ett 90x60 m stort område bestående av 16 fornlämningar i form av 14 högar, en oval hög samt en rund fylld stensättning, se figur 2. Gravfält med högar som dessa är typiska för yngre järnålder i Finnveden och Lagadalen (Svanberg 2003:36). Området sydväst om L1954:2690 förundersöktes 1991 i samband med en husbyggnation (Smålands museums arkiv).

Fornlämningsbilden kring Ljungby Näs består av flertalet fornlämningskategorier. Kring undersökningsområdet finns fossila åkrar (L1954:8589, L1954:8605, L1954:8329, L1954:8890, L1954:8382 och L2021:3218), boplatser (L1952:9986

och L1952:9963), gravfält (L1954:2379 och L1954:2331), en hällristning i form av två skålgropsblock (L1954:9187 och L1954:8754), en hällkista (L1954:2097) samt tre gravar (L1954:2994, L1954:2096 samt L1954:2457). I området finns även en bytomt/gårdstomt (L1954:8302) vilken är läget för Näs gård på de äldsta kartorna, se figur 3.

Den yngre järnålderns gravfält med sina många gravhögar är ett typiskt inslag i landskapsbilden i Lagadalen (Burström 1991; Svanberg 2003). Den yngre järnålderns gravfält ligger ofta längs de äldre vägarna och i regel anslutning till de nutida byarna.

Trots att det finns ett stort antal gravfält från yngre järnålder har få berörts arkeologiska undersökningar och de flesta av dessa gjordes före 1950-talet samt att många av dem saknar dokumentation. I Fredrik Svanbergs avhandling finns en sammanställning av de gravfynd från Finnveden som daterats till vikingatid och här ingår en rad undersökningar som utförts i Lagadalen, inte minst i området mellan Ljungby och Berga (Svanberg 2003:184–191). Man kan bland annat nämna att ett trettiootal gravhögar undersöktes vid Trotteslöv på 1880-talet av Palmgren. Vid Fallnaveka undersökte Wibling ett flertal gravar på 1890-talet och vid båda dessa utgrävningar tillvaratogs ett stort antal fynd. Under 1940-talet undersöktes även flera gravhögar i det närbelägna Össlöv (Anderbjörk 1983:109f). Även i området söder om Ljungby har man gjort liknande utgrävningar vid Kånna högar, Bäck och vid Berghem (Svanberg 2003:189ff).

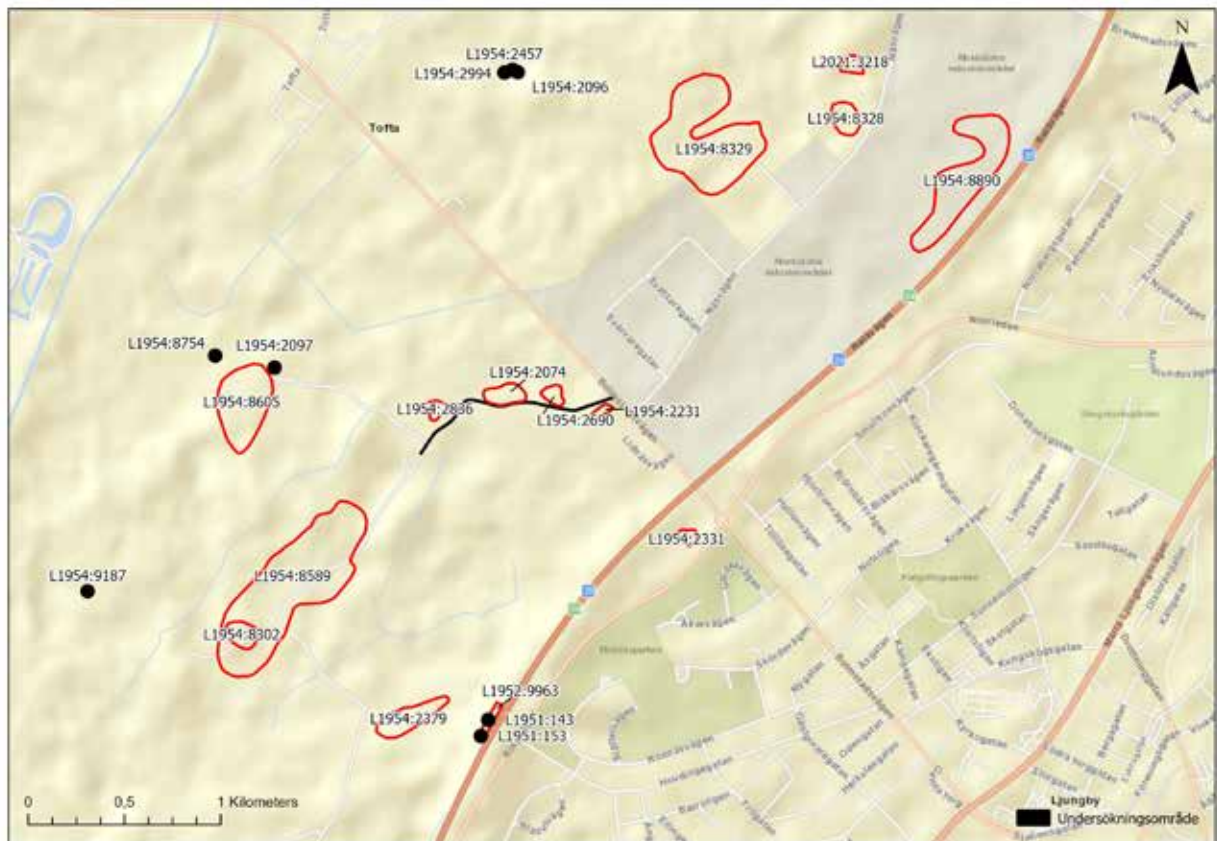
Figur 2. Undersökningsområdet samt de fyra gravfält som ligger längs den aktuella vägen.

Ett mindre antal undersökningar har ändå utförts under senare tid och med mer moderna utgrävningsmetoder. Under 1980-talet gjordes en undersökning av en större, skadad gravhög vid Trotteslöv Norragård (Åhman 2015). Högen låg intill Lagan och hade ursprungligen haft en storlek av 18 x 10 meter. Under högen fanns ett vikingatida brandlager med en mängd brända ben. Centralt i detta fanns ett gravkärl samt även pärlor, kamfragment och förkolnade textilrester från ett tunt tyg.

Vid Kåna högar, söder om undersökningsområdet, gjorde 1964 en undersökning av tre högar i gravfältets norra utkant (Selling 1966). De döda hade gravlagts med jordbegravningar orienterade i östvästlig riktning. Gravritualen och läget i kanten av gravfältet tyder på att dessa individer varit några av de sista som begravts på gravfältet och

att man vid denna tid kombinerade de traditionella gravhögarna med kristet gravskick.

Gravfynden från de äldre undersökningarna i denna del av Lagadalen innehåller ett omfattande fyndmaterial som ingår i Svanbergs analys av inre gravskick i Finnveden (Svanberg 2003:36-52). De gravfynd som påträffats har liknande sammansättning som i Finnveden i stort. Gravar med vapen, hästuprustningar och smycken förekommer på flera gravfält. Det finns även flera fynd av sådana gravgåvor som Svanberg menar är typiska för Finnveden som större metkrokar och pilspetsar som bör spegla ritualer med en regional anknytning. Gravfynden ger ett intryck av ett rikt men förhållandevis homogent gravskick med en tydlig samstämmighet med Finnveden i övrigt. De undersökningar som gjorts, såväl gravundersökningarna som de fåtaliga boplatsundersökningarna

Figur 3. Fornlämningar i undersökningsområdets närhet.

arna, visar på en väl etablerad bebyggelse och en stark regional identitet under yngre järnålder.

Drygt 700 m söder om undersökningsområdet efterundersöktes 2007 en järnåldersgrav inom L1954:2379 vilken hade skadats under stormen Gudrun 2005. Brända ben hade exponerats i en rotvälta och en av stensättningens resta stenar hade vält. Analyser visade att benen härrörde från en vuxen människa.

Syfte och frågeställningar

Enligt Länsstyrelsens förfrågningsunderlag var syftet med undersökningen att förhindra fornlämningar att skadas och vid behov dokumentera de som påträffades.

Metod och genomförande

Kartstudier

Efter önskemål från Länsstyrelsen gjordes inför fältarbetet en mindre kartstudie av äldre lantmäterikartor inriktad på att bedöma åldern för sträckningen av den äldre väg som ledningsdragningen följde samt förhållandet mellan byvägen och höggravfälten.

Arkeologisk schaktningsövervakning

Den arkeologiska undersökningen genomfördes som en schaktningsövervakning där en arkeolog närvarade då nya sträckningar för ledningen togs upp. Vid partier som grävdes med grävska gjordes en mer intensiv schaktningsövervakning medan schaktningsövervakningen var mer extensivt för de sträckor där ledningen plöjdes ned.

Den östra delen av området består idag av en öppen hage där gravfältet L1954:2690 ligger i dess västra del. Strax sydost om hagen ligger gravfältet L1954:2231, här finns idag även bebyggelse. Väster om hagen fortsätter gravfältet, här beväxt med lövträd så som björk, ek och lönn. Vägen ligger något högre och större delen av plöjningen skedd i vägbanken.

Undersökningsområdets mellersta del bestod norr om vägen av skog och relativt mycket sly. Gravarna inom gravfältet (L1954:2074) syntes men var överväxta av sly. Plöjningen gjordes i vägkanten. Öster om gravfältet finns en mindre åker vilken var sådd. Söder om vägen, i den mellersta delen av undersökningsområdet, bestod undersökningsområdet av gles och slyig lövskog.

Västra delen av undersökningsområdet bestod norr om vägen av relativt tät lövskog. Gravar inom gravfältet (L1954:2836) syntes men otydligt på grund av sly. Området sluttade ner mot vägen där fibern lades i den norra vägkanten. Öster om gravfältet fanns en åker som vid undersökningstillfället var sådd.

Längst i väster fanns ett boningshus, fiberdragningen fortsatte hit men denna sträcka låg utanför undersökningsområdet.

Figur 4. Plöjning för fiberdragningen var den metod som användes mest under projektet.

Figur 5. De sträckor inom undersökningsområdet som plöjdes.

Inom drygt 1 100 m av den 1 300 m långa undersökningsytan plöjdes fiberledningen ned med hjälp av maskinens tjälkrok (se figur 4 och 5). På dessa sträckor var schakten upp till 0,2 m breda med undantag för partier där större sten fanns i marken.

Vid de partier som krävde bredare schaktning grävdes drygt 0,5 m breda schakt. Bland annat anlades denna typ av schakt där ett elskåp skulle placeras, se figur 6, samt vid de två platser där ledningen skulle tryckas under vägen, sammanlagt vid fyra platser.

Figur 6. Det djupaste schaktet som gjordes var för det elskåp som skulle placeras i östra mittdelen av området. Foto taget mot nordväst.

Resultat

Kartstudier

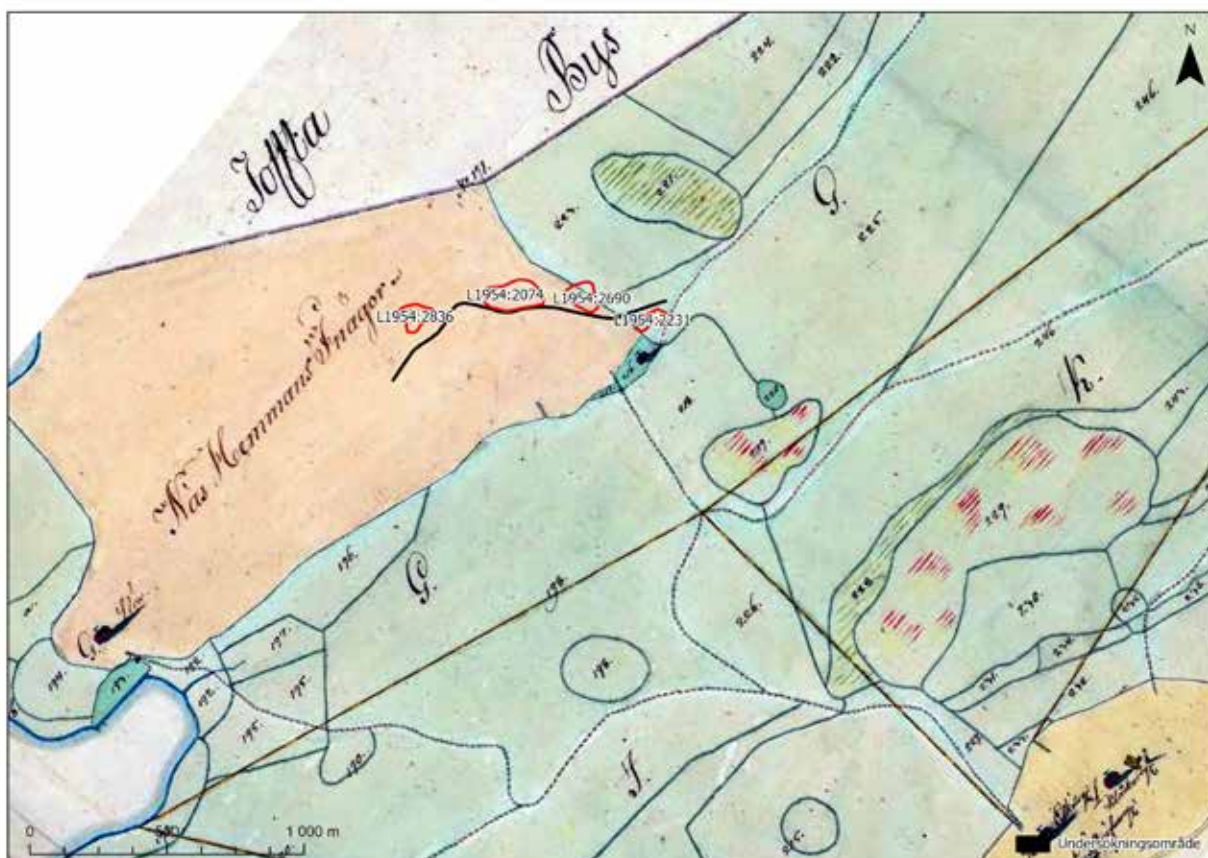
Det topografiska läget för de aktuella lämningarna är idag svåra att förstå vid en första blick. De historiska kartorna avslöjar dock att läget har varit mer gynnsamt. På en geografisk karta (LSA F23 1685 Sunnerbo härad) från slutet av 1600-talet framträder en intressant landskapsbild där Näsasjöns sammankoppling med vattendragen runt omkring framträder och där dessutom sjön visar sig varit sammankopplad med ån Lagan,

vilket det idag såväl som på skifteskartorna inte finns något spår av, se figur 7.

På kartan över storskifte av utmarken från år 1813 (LSA F46-9:3) beskrivs det aktuella undersökningsområdet tillhöra Näs hemmansägor. Strax västerut ligger Näsasjön som dock senare kom att omfattas av en utdikning och i lantmäteriets arkiv finns en förrättning för delning av sjön från år 1878 och hur dess torrläggning skulle genomföras.

Figur 7. Geografisk karta från Sunnerbo härad 1685 (F23 1685 Sunnerbo härad). Näs utmärkt i rött på kartan.

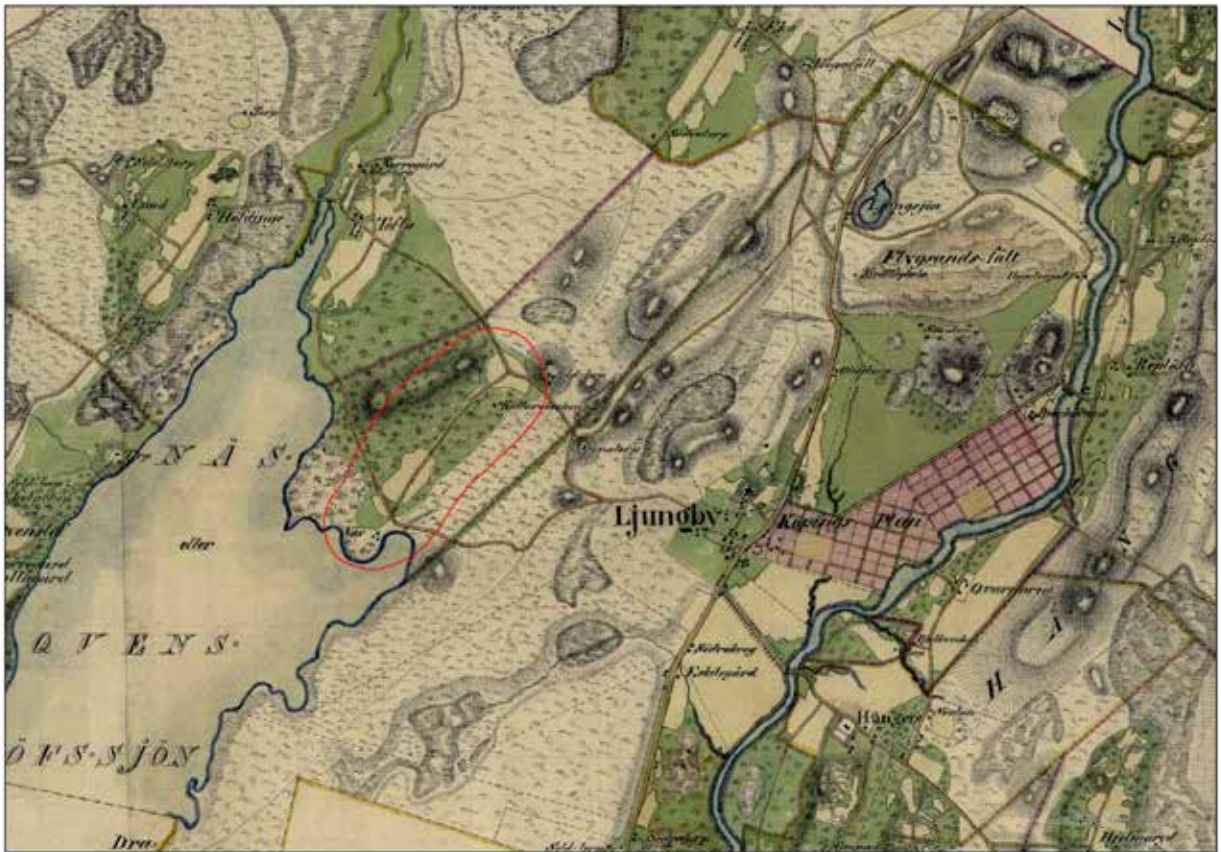
Figur 8. Rektifierad karta över storskifte från 1813 (LSA F46-9:3). Det nu aktuella området ligger inom Näs hemmansägård.

Torrläggningen skulle ske genom en utloppskanal samt tillhörande diken. Kanalen och diken var dock sannolikt något underdimensionerade och det finns nedtecknat att sjön ännu efter 5 år inte var fullständigt torrlagd. År 1887 fattades dock beslut på delningen. Problemet med att få bort vattnet var dock inte löst och 1908–1910 beskriver en ansökan om att ytterligare dikning behövs av vattenskadad mark i anslutning till hemmanen i Ljungby, Näs och Eka (LSA Laga skifte, övrigt 1887, 07-LJJ-273).

På den ekonomiska kartan från 1950-talet uppträder Näsasjön som ett sankt våtmarksområde, kvar finns mindre vattensamlingar såsom "lilla Näsasjön". Kartan visar att Näs vid denna tid verkligen låg på ett näs som stack ut i Näsasjön.

Den väg som schaktningsarbetet sker i anslutning till ses inte på kartan från 1813 (LSA F46-9:3) men på en avmätningsskarta från 1849 (F46-1:1) syns en väg genom området. Detta innebär att den aktuella vägen borde anlagts någon gång mellan 1813 och 1849, se figur 8 och 9. Det finns enbart utmarkskartor över Näs vilket innebär att man inte får någon detaljerad bild av vägarna inom inägomarken. En annan storskiftes karta över utmarken för flera byar från 1816 visar även den att den nuvarande vägen inte fanns vid denna tid. Tillfartsväg till Näs gård anslöt istället från sydöst (LMA 07-LJJ-4).

På den ekonomiska kartan från 1952 (J133-5D0g52) ser området ut ungefär som det gör idag, med skillnaden att gården bytt läge till där den ligger idag, se figur 10.

Figur 9. På avmättnings kartan från 1849 (LSA F46-1:1) syns en väg inom det nu aktuella området. Området omkring vägen till Näs markerad med rött.

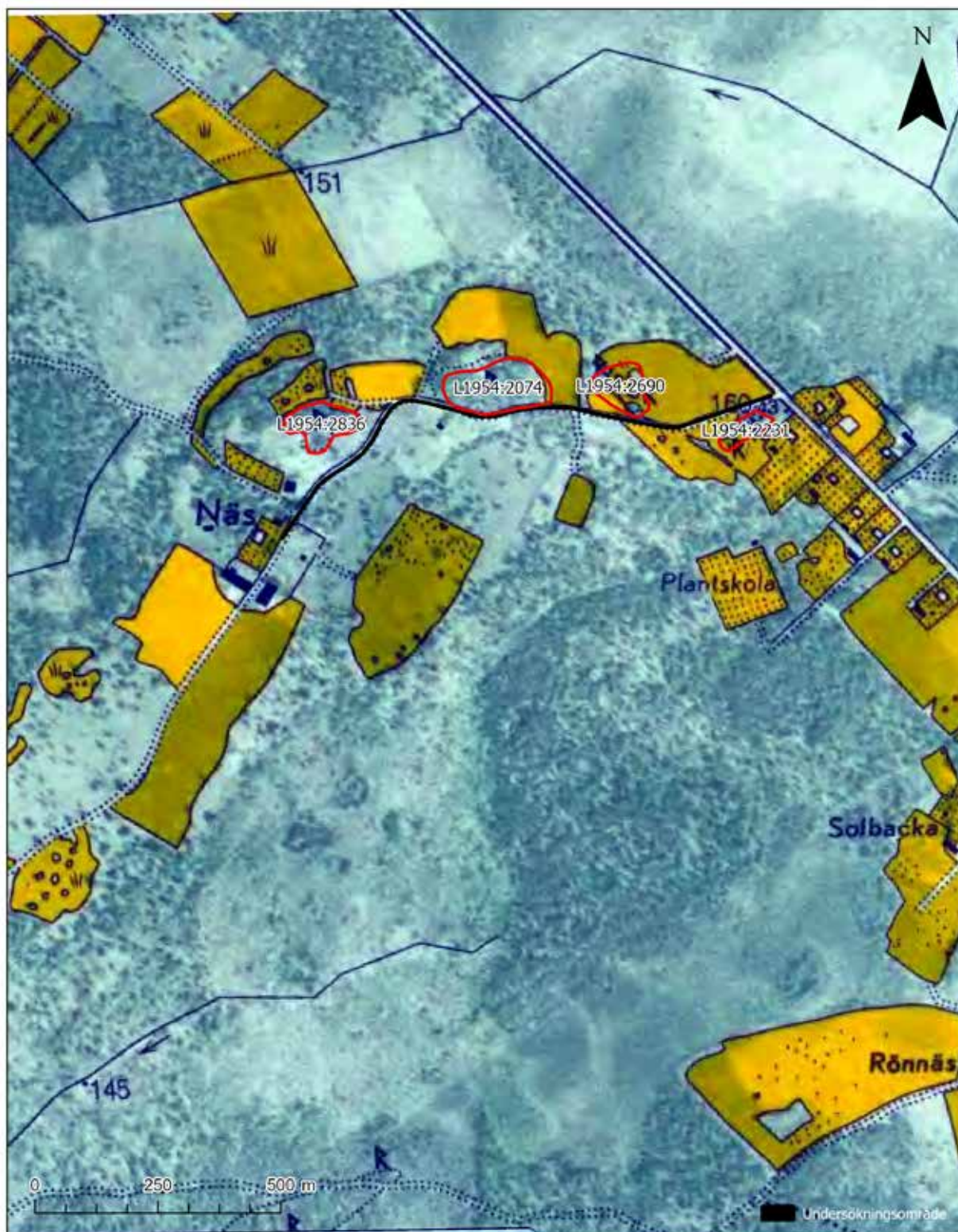
Enligt uppgifter i Fornsök har bytomt/gårdstomten (L1954:8302) belägen i Gamla Näs sydväst om undersökningsområdet tillhört Näs gård vilken har sitt äldsta belegg i ett brev från 1485 (Härensam 1946:409). Från 1540-talet finns uppgifter om att Näs var sätesgård för en frälseman (Hansson 2001:302).

Arkeologisk schaktningsövervakning

Större delen av den schaktning och plöjning som gjordes inom Ljungby Näs skedde i vägkanten vilket innebar att risken att stöta på fornlämningar var begränsad. Även vid de partier som schaktades en bit ifrån vägkanten var tomma på arkeologiska lämningar och vid metalledetektering av undersökningsområdet påträffades endast re-

cent material bland annat i form av taggtråd och kapsyler.

Därmed framkom inga arkeologiskt intressanta lämningar eller fynd vid schaktningsövervakningen.

Figur 10. Undersökningsområdet markerat på den ekonomiska kartan från 1952 (LSA J133-5D0g52).

Tolkning och åtgärdsförslag

Då arbetet till största del var beläget i vägbanken var risken att påträffa arkeologiska lämningar relativt låg. Med tanke på att kartstudien visade att den mindre vägen som går intill gravfälten inte är den ursprungliga vägen till Näs gård utan att den har tillkommit under 1800-talet vilket kan innebära att eventuella fornlämningar försvunnit vid anläggandet av vägen. Gravfält belägna intill

äldre vägar är typiska för Lagandalen men i just detta fall fanns gravfälten först medan vägen kom till senare.

Då inget av arkeologiskt intresse påträffades vid schaktningsövervakningen och det arbete som skulle utföras på platsen är gjort föreslås inte några vidare arkeologiska åtgärder.

Referenser

- Alexandersson, L. 2001. *Möres skålgropar. I: Magnusson, G (red). Möre. Historien om ett Småland. E22-projektet*. Kalmar läns museum 2001.
- Anderbjörk, J. E. 1983. *Några arkeologiska undersökningar under min landsantikvarietid*. I Kronobergsboken 1983:100-115.
- Bengtsson, L. 2004. *Bilder vid Vatten*. Gotarc Serie C. Arkeologiska Skrifter No 51.
- Burström, M., 1991. *Arkeologisk samhälls-avgränsning: en studie av vikingatida samhällsterritorier i Smålands inland*. Diss. Stockholm: Univ.
- Hansson, M. 2001. *Huvudgårdar och herravällden: en studie av småländsk medeltid*. Diss. Lund: Univ.
- Härenstam, C. 1946. *Finnveden under medeltiden*. Diss. Lund: Univ.
- Persson, C. 2016. *Sjön Bolmens förändrade vattennivåer - En arkeologisk diskussion om lanskapsutveckling under perioden 5300 - 2000 f. Kr. Kronobergs, Hallands och Jönköpings län*. Smålands museums rapport 2016:15.
- Selling, S. 1966. *En undersökning på gravfältet Kåanna högar*. Kronobergsboken 1966.
- Svanberg, F. 2000. Gravar i röjningsröse-områden. I: Lagerås, P (red.). *Arkeologi och paleoekologi i sydvästra Småland*. Riksantikvarieämbetet Arkeologiska undersökningar skrifter No 34. Lund.
- Svanberg, F. 2003. *Death rituals in southeast Scandinavia AD 800-1000. Decolonizing the Viking Age 2*. Acta Archaeologica Lundensia. no. 24. Stockholm. 2003.
- Åhman, E. 2015. Kvinnan med ormvråken. Om en benrik vikingatida kvinnograv i Laga-dalen. I Söderström, U. (red.) *Döden*.

Kartarkiv

Lantmäteriet

LMA 07-LJJ-4

LSA F23 1685 Sunnerbo härad

LSA J133-5D0g52 Ekonomiska kartan

LSA F46-1:1 Avmätning Ljungby socken

LSA F46-9:3 Storskifte på utmark/utägor
Ljungby socken

LSA 07-LJJ273 Laga skifte, övrigt 1887

Tekniska och administrativa uppgifter

Länsstyrelsens dnr:	431-7189-2021
Kalmar läns museums dnr:	33-54-22
Projektnummer KLM:	A2241
Uppdragsgivare:	Ljungby Energi
Landskap:	Småland
Kommun:	Ljungby
Socken:	Ljungby
Fastighet:	Ljungby 12:1, 13:21 och S:8
Fornlämningsnr:	L1954:2074, L1954:2231, L1954:2690 och L1954:2836
X koordinat:	56°50'37,149
Y koordinat:	13°54'41,606
Latitud:	56.843653
Longitud:	13.911557
M ö h:	152
Fältarbetstid:	13-14 juni 2022
Antal arbetsdagar:	2 dagar
Personal:	Tove Wahlberg Traneskog
Foto, Du-nummer:	Du 401:1-9
Tidsålder:	Järnålder
Dokumentation:	All dokumentation förvaras på KLM.
Inmätning:	Koordinater och höjdangivelser i rikets koordinatsystem SWEREF 99 TM och RH2000.

Bilagor

Schakttabell

Schakttabell

OBJECTID *	Bredd (m)	Djup (m)	Fyllningstyp	Fyllningsfärg	Beskrivning
1	0,5	0,8	Sand	Rödbrun	Drygt 0,5m brett schakt. 0,8m djupt förutom där elskåpet ska stå, där är det strax över 1m djupt. Matjordslager drygt 0,1m följt av sand. Översta biten av sanden drygt 0,1m är ljust röd-brun övrigt beige.
2	0,5	0,8	Sand	Sandfärg	Drygt 0,5m brett och 0,8m djupt. Matjordslager 0,3m följt av 0,1m brun sand därefter ljust sandfärgad sand.
3	0,5	0,8	Sand	Brun	Drygt 0,5m brett och 0,8m djupt. Matjordslager 0,3m följt av 0,1m brun sand därefter ljust sandfärgad sand.
4	0,5	0,8	Sand	Brun	Drygt 0,5m brett och 0,8m djupt. Matjordslager 0,3m följt av 0,1m brun sand därefter ljust sandfärgad sand.
5	0,5	0,7	Silt	Brun	Drygt 0,5m brett och 0,7m djupt schakt. Matjord ca 0,35m därefter sandig silt.
6					Krokning.
7	0,5	0,7	Silt		Drygt 0,5m brett och 0,7m djupt schakt. Matjord ca 0,35m därefter sandig silt.
8					Krokning.
9					Krokning. Bitvis bredare pga rötter och sten.
10					Krokning.
11					Krokning.
12					Vid krokning togs två större block bort.
13					Krokning. Bitvis något bredare pga rötter och större sten.
14					Krokning. Bitvis något bredare pga rötter och större stenar.
15					Krokning.

Adress Box 104,
S-392 21 Kalmar

Telefon 0480-45 13 00

E-post info@kalmarlansmuseum.se
Webb kalmarlansmuseum.se

